

UDK 322(456.31:497.1)“196”

808.1(049.2)

821.163.42:050

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 21. rujna 2016.

Prihvaćeno za objavljivanje: 12. listopada 2016.

TKO STOJI IZA PSEUDONIMA *VIGILANTIBUS IURA*

Domagoj TOMAS, Osijek

U ovome radu pokušava se utvrditi tko stoji iza pseudonima Vigilantibus iura, pod kojim je inicijalno objavljen članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu« u Hrvatskoj reviji 1963. Kao njegovi autori najčešće su spominjani Krunoslav Draganović i Ivan Tomas u jednoj verziji te Draganović, Tomas i Krešimir Zorić u drugoj verziji. Taj je članak izazvao veliku pozornost hrvatske iseljeničke javnosti pa su tako već iste godine u Hrvatskoj reviji objavljene tri kritike na njegov sadržaj, čiji su autori Mirko Živković, Josip i Stjepan Torbar te Jozo Kljaković. Polemika je na stranicama Hrvatske revije dovršena 1964., kada su objavljeni odgovori na te tri kritike, ponovno pod pseudonimom Vigilantibus iura, uz prethodni osvrt uredništva na cijelu raspravu. Međutim, Kljaković je imao želju za nastavkom polemike na stranicama Hrvatske revije, no njegovu zahtjevu nije udovoljio Vinko Nikolić, glavni urednik Hrvatske revije.

KLJUČNE RIJEČI: *Hrvatska revija, Ivan Tomas, Drugi vatikanski koncil, Vinko Nikolić, Jozo Kljaković, Krunoslav Draganović.*

Pod pseudonimom *Vigilantibus iura* objavljen je u *Hrvatskoj reviji* 1963. godine članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«.¹ Taj je članak izazvao brojne reakcije, kako u iseljeničkoj tako i u domovinskoj javnosti. Budući da u domovinskoj javnosti tada nije postojao medijski prostor u kojem bi se mogla razviti parlamentarna diskusija o problematici i stavovima iznesenima u članku te zbog ograničene dostupnosti iseljeničkog tiska, u pravilu smatranog inkriminirajućim materijalom po vlasnika, reakcije su ostale u strogo privatnoj sferi. Javna rasprava tako se razvila samo na stranicama iseljeničkog tiska, odnosno *Hrvatske revije*, u kojoj je objavljen i inicijalni članak. Svoje su kritike na njega iznijeli Mirko Živković,² braća

¹ VIGILANTIBUS IURA, »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *Hrvatska revija* (dalje: *HR*), vol. 13, br. 2, Buenos Aires, 1963., str. 133-175.

² Mirko Živković (1911. – 2005.), završio studij prava u Zagrebu 1938., a do 1941. obnašao administrativne dužnosti u Dubrovniku i Metkoviću. Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske (dalje: NDH) imenovan predstojnikom redarstva Velike župe Dubrava u Dubrovniku. Nakon sloma NDH 1945. odlazi u iseljeničtvo, prvo u Austriju i Italiju, a zatim u Argentinu, gdje živi do smrti. Pisao za hrvatske iseljeničke časopise – *Hrvatsku reviju* i *Studia Croatica*. Prema: (UREDNIŠTVO), »In memoriam: Mirko Živković«, *Studia Croatica*, vol. 147, Buenos Aires, 2005.

Josip³ i Stjepan Torbar⁴ te Jozo Kljaković,⁵ a odgovoreno im je ponovno pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, čime je polemika na stranicama *Hrvatske revije* završena.⁶ Osim toga, snažne kritike na sadržaj članka te njegove pretpostavljene autore, Krunoslava Draganovića⁷ i Ivana Tomasa,⁸ više je puta javno uputio i Ante Ciliga⁹ na stranicama *Biltena Hrvatske demokratske i socijalne akcije*¹⁰ (dalje: *Bilten HDSA*), koji je i uređivao. Uz njih, pojavili su se i kraći osvrti na članak u drugim hrvatskim iseljeničkim publikacijama.

³ Josip Torbar (1922. – 2013.), završio Pravni fakultet u Zagrebu, a zatim doktorirao 1945. Početkom svibnja 1945. godine emigrirao je s obitelji. U iseljeništvu je proveo više od 45 godina, najviše u Južnoj Americi, Sjedinjenim Američkim Državama i u Italiji, u Rimu. Intenzivno je radio na organiziranju Hrvatske seljačke stranke (dalje: HSS), kao bliski suradnik Vladka Mačeka i Jurja Krnjevića. U Republiku Hrvatsku (dalje: RH) vratio se 1993., a 1996. izabran je za počasnog predsjednika HSS-a. Od 2000. do 2003. obnaša dužnost zastupnika u Hrvatskom saboru ispred HSS-a. Pisao je u stranačkim publikacijama HSS-a i u *Hrvatskoj reviji*. Prema: Milan BLAŽEKović, *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, Zagreb, 1996., str. 518–519.

⁴ Stjepan Torbar (1924. – ?), brat Josipa Torbara, studirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a studij dovršio i diplomirao u Rimu. Prema: M. BLAŽEKović, *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, str. 518–519.

⁵ Jozo Kljaković (1889. – 1969.), slikar, sveučilišni profesor, politički emigrant, od 1943. u Rimu, a od 1947. u Buenos Airesu. Vratio se u Zagreb 1968. godine. Prema: M. BLAŽEKović, *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, str. 236–237.

⁶ VIGILANTIBUS IURA, »Vigilantibus iura odgovaraju svojim kritikama: razgovori o članku u *Hrvatskoj reviji* o II. vatikanskom koncilu«, *HR*, vol. 14, br. 2-3, Buenos Aires, 1964., str. 283–306.

⁷ Krunoslav Stjepan Draganović (1903. – 1983.), svećenik, povjesničar, politički emigrant. Zaređen za svećenika Vrhbosanske biskupije 1928. Doktorirao 1935. u Rimu iz crkvene povijesti. Od 1940. postao docentom iz crkvene povijesti na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Poslan u hrvatsko predstavništvo pri Vatikanu 1943. Kao tajnik Bratovštine sv. Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama nakon Drugoga svjetskog rata organizirao njihovo spašavanje, pronalazeći im utočišta od komunističkih progonitelja. Misteriozno se pojavio u SFRJ 1967., gdje je vjerojatno doveden na prijevaru od agenata Uprave državne bezbednosti (dalje: UDBA) na jugoslavensko-talijansku granicu kod Trsta te predan jugoslavenskim vlastima. Nakon toga je stavljen u kućni pritvor u Sarajevu, gdje je do smrti nadziran od UDBA-e. Više: Miroslav AKMADŽA, *Krunoslav Draganović – Iskazi komunističkim istražiteljima*, Zagreb, 2010.; Mijo IVUREK, »Život i djelo Krunoslava Draganovića«, Zagreb, 2013.; *Krunoslav Stjepan Draganović – svećenik, povjesničar i rođoljub* (ur. Darko TOMAŠEVIĆ – Miroslav AKMADŽA), Sarajevo – Zagreb, 2014.

⁸ Ivan Tomas (1911. – 1992.), svećenik, politički emigrant. Zaređen za svećenika u Sarajevu 1937. Svećeničku službu započeo je 1938. u Hercegovini, a 1940. otišao na položaj tajnika biskupa Smiljana Franje Čekade u Skopsku biskupiju. Na posljediplomski studij u Rim uputio se 1941., a doktorirao je 1951. Od 1954. do 1962. vršio je dužnost glavnoga urednika Hrvatskog programa *Radio Vatikana*, a po završetku službe nastavio je djelovati u Domu bl. Nikole Tavelića u Grottaferrati kraj Rima. Pisao je za mnoge hrvatske iseljeničke časopise i revije: *Novi život*, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, *Hrvatsku reviju*, *Studia Croatica*, *Novu Hrvatsku*, *Križ*, *Danicu*, *Našu nadu*, *Hrvatski glas* itd. Više: Domagoj TOMAS, *Pet redaka – rimski dnevnik svećenika Ivana Tomasa 1943. – 1944.*, Rim – Osijek – Mostar, 2014.

⁹ Ante Ciliga (1898. – 1992.), političar, novinar, publicist, politički emigrant. Nakon Prvoga svjetskog rata prihvaća socijaldemokratske, a zatim i komunističke ideje. Doktorirao 1924. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i postao tajnikom Komunističke partije Jugoslavije (dalje: KPJ) za Hrvatsku te urednikom *Borbe*, službenog glasila KPJ-a. Između 1926. i 1936. boravi u Sovjetskom Savezu, od čega nekoliko godina u sibirskom zatočenju, kao pristaša Lava Trockoga. Kasnije živi u Parizu, gdje napušta marksističku ideju te objavljuje znamenito djelo *U zemlji velike laži* 1938., utemeljeno na osobnim iskustvima iz Sovjetskog Saveza. U Zagreb stiže 1941., gdje je uhapšen i smješten u logor u Jasenovcu, odakle je pušten nakon nekog vremena. Od 1944. boravi u Berlinu, a nakon završetka Drugoga svjetskog rata najviše boravi u Italiji, gdje se trajno smješta u Rimu. Od 1958. do 1960. izdaje i uređuje *Bilten Hrvatskog narodnog odbora u Italiji*, od 1961. do 1973. *Bilten Hrvatske demokratske i socijalne akcije*, a od 1974. do 1984. časopis *Na pragu sutrašnjice*. Prema: M. BLAŽEKović, *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, str. 85–86.

¹⁰ *Bilten Hrvatske demokratske i socijalne akcije*, časopis koji je Ante Ciliga izdavao i uređivao u Rimu. Prvotno izlazio kao *Bilten Hrvatskog narodnog odbora* u Italiji 1958. – 1960., a zatim kao *Bilten Hrvatskog*

Međutim, do danas nije definitivno utvrđeno autorstvo članaka koji su objavljeni pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, iako su iznesene razne pretpostavke i tvrdnje što se autorstva tiče, počevši od Ciligina uvjerenja da je riječ o Draganoviću i Tomasu, pa do *Bibliografije Hrvatske revije*¹¹ u kojoj je navedeno da iza pseudonima *Vigilantibus iura* stoje Draganović, Tomas i Krešimir Zorić.¹² Naposljetku, na službenoj mrežnoj stranici Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (dalje: NSK) navodi se da pravo autorstvo članka »Hrvati na II. vatikanskom koncilu« nije utvrđeno.¹³

Uvidom u ostavštinu Vinka Nikolića u NSK, odnosno analizom njegove korespondencije s Ivanom Tomasom, pokušat će se donijeti konačan zaključak o autorstvu članaka potpisanih pseudonimom *Vigilantibus iura*. Kao dodatni element kojim će se potvrditi tvrdnje iz njihove korespondencije koristit će se metoda usmene povijesti, odnosno razgovora sa živućim suvremenikom polemike koja se razvila na stranicama *Hrvatske revije* nakon objave članka »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«. Riječ je o Milanu Simčiću¹⁴ iz Rima, bliskom Tomasovu dugogodišnjem suradniku i životnom suputniku, budući da se Tomasa redovito spominjalo kao jednoga od autora koji stoje iza pseudonima *Vigilantibus iura*. Kombiniranjem dviju metoda, od kojih se prva oslanja na pisane, a druga na usmene izvore, nastojat će se potkrijepiti vjerodostojnost tvrdnje koja će biti iznesena.

Opće okolnosti nastanka članka »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«

Prvi članak pod pseudonimom *Vigilantibus iura* sadržajno je usmjeren na analizu i kritiku općeg djelovanja te nastupa hrvatskih biskupa na Drugome vatikanskom koncilu,¹⁵ koji je tada bio u tijeku, kao i određenih sugestija za mogućnost nastavka njihove djelatnosti. Važno je naglasiti da su u vrijeme održavanja Drugoga vatikanskog koncila svoju kul-

demokratskog odbora u Evropi 1960. – 1964., dok od 1964. do 1973. nosi naslov *Bilten Hrvatske demokratske i socijalne akcije*.

¹¹ *Hrvatska retrospektivna bibliografija periodičnih publikacija – Hrvatska revija 1951-2000*. (ur. Nataša BAŠIĆ), Zagreb, 2003., str. 532.

¹² Krešimir Zorić (1912. – 1983.), za svećenika zaređen 1935., u Zavodu sv. Jeronima boravio je 1940. – 1947. Doktorirao teologiju na Gregoriani 1945., te magistrirao arheologiju na Papinskom arheološkom institutu. Tijekom Drugoga svjetskog rata i u poraću bavio se pastoralnim radom među hrvatskim izbjeglicama. Pokopan u Rimu, u grobnici lateranskih kanonika, na rimskom groblju Campo Verano. Više: Fabijan VERAJA, »Mons. Krešimir Zorić (1912 – 1983)«, *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001)* (ur. Jure BOGDAN), Rim, 2001., str. 863–877.

¹³ Napomena: *Vigilantibus iura* je pseudonim; pravo ime autora neutvrđeno, dostupno online URL: http://katalog.nsk.hr/F/9ALSXTMR3UVFFH7KL4X533L1ES7IHQQNPPAM1HTFYBQLA4B9XJ-63733?func=full-set-set&set_number=024539&set_entry=000001&format=999 (posljednji pristup 21. rujna 2016.)

¹⁴ Milan Simčić (1926. –), rođen u Klani kraj Rijeke, nakon Drugoga svjetskog rata nastavlja se obrazovati u Rimu te postaje politički emigrant. Zaređen za svećenika 1950. u Rimu, kasnije postaje službenik Svete Stolice, služeći u Kongregaciji za nauk vjere (1960. – 1970.), a zatim u Kongregaciji za kler, gdje obavlja i dužnost podtajnika (1986. – 1997.). Od 1961. sudjeluje u osnivanju Domu bl. Nikole Tavelića u Grottaferrati kraj Rima, koji postaje sjedištem Hrvatske iseljeničke dušobrižničke službe, Hrvatskoga povijesnog instituta i uredništva časopisa *Novi život*. Danas živi u Rimu kao umirovljenik.

¹⁵ Drugi vatikanski koncil (1962. – 1965.), 21. ekumenski sabor Katoličke crkve. Koncil je sazvao papa Ivan XXIII. koji je preminuo prije njegova završetka, pa ga je dalje vodio papa Pavao VI. Među njegove najvažnije odluke ubraja se liturgijska reforma, odnosno slavljenje svete mise na narodnim jezicima, zatim otvaranje dijaloškog pristupa prema drugim svjetskim religijama i ateistima te produbljivanje uključivanja laika u život Crkve.

minaciju doživljavali i višegodišnji pregovori, vođeni s ciljem postizanja *modus vivendi*, odnosno najprije normalizacije, a zatim i ponovne uspostave diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje: SFRJ), u kontekstu vatikanske »Istočne politike« (*Ostpolitik*), čiji je glavni protagonist bio vatikanski diplomat Agostino Casaroli.¹⁶

Sveta Stolica je pritom nastojala olakšati težak položaj Katoličke crkve u SFRJ,¹⁷ dok je jugoslavenska komunistička vlast nastojala iskoristiti utjecaj Svete Stolice u nastojanju slabljenja utjecaja hrvatske političke emigracije na svećenstvo te uklanjanja svećenika političkih emigranata s važnih pozicija koje su zauzimali, a koje su izravno ili neizravno ovisile o volji Svete Stolice.¹⁸

Na udaru Federativne Narodne Republike Jugoslavije (dalje: FNRJ) tako su se još 50-ih godina 20. stoljeća, između ostalih, našli Draganović, Tomas i Zorić.¹⁹ Draganović je tada boravio u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima (dalje: Zavod sv. Jeronima) u Rimu u svojstvu tajnika Bratovštine sv. Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama, no uslijed pritiska biskupa iz FNRJ odlučio ga je svojevoljno napustiti 1958. godine, kako bi eventualno tim ustupkom omogućio biskupima iz FNRJ da šalju svoje bogoslove i svećenike na školovanje u Rim.²⁰ Također je i Tomas u to vrijeme boravio u Zavodu sv. Jeronima, kao urednik i spiker emisija hrvatskog programa *Radio Vatikana*, no on je odbijao napustiti Zavod sve dok na to nije bio primoran krajem 1961. godine, a ubrzo nakon toga smijenjen je i s mjesta na *Radio Vatikanu* 1962. godine²¹ Zorić je od 1957. godine obnašao dužnost člana Vrhovnog vijeća za iseljeništvo pri Konzistorijalnoj kongregaciji,²² a 1962. godine osnovao je u suradnji s Tomasom, Simčićem i Verajom Hrvatsku iseljeničku

¹⁶ Agostino Casaroli (1914. – 1998.), doktorirao kanonsko pravo 1939., od 1963. aktivno sudjeluje u diplomatskim naporima za uspostavom odnosa između Svete Stolice i istočnoeuropskih komunističkih država, u prvom redu Poljske, Čehoslovačke, Mađarske i Jugoslavije. Kardinal od 1979. i državni tajnik Svete Stolice 1979. – 1990.

¹⁷ Nakon Drugoga svjetskog rata komunistička vlast donijela je niz zakona koji su se nepovoljno odrazili na djelovanje Katoličke crkve, u prvom redu Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji i Zakon o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije iz 1945., zatim Zakon o braku i Zakon o matičnim knjigama iz 1946. te Osnovni zakon o eksproprijaciji iz 1947. Osim toga, proglašenje zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca kardinalom 1952. rezultiralo je potpunim prekidom diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom od strane Jugoslavije. Također, Stepinac je proveo pet godina u zatvoru (1946. – 1951.), dok se nakon izlaska iz zatvora pa sve do smrti nalazio u kućnom pritvoru (1951. – 1960.), a zatvorsku kaznu (1948. – 1955.) služio je i mostarsko-duvanjski biskup Petar Čule, dok su sličnu sudbinu i kaznene progone doživljavali mnogi drugi svećenici i redovnici. Poseban problem predstavljala su staleška udruženja katoličkih svećenika, čiji je rad poticala komunistička vlast, a za cilj su imala razbijanje jedinstva crkvene vlasti (Društvo svećenika sv. Ćirila i Metoda u Istri, osnovano 1948.; Udruženje katoličkih svećenika *Dobri Pastir* u Bosni i Hercegovini, osnovano 1950. i Staleško društvo katoličkih svećenika NR Hrvatske, osnovano 1953.). Premda je Biskupska konferencija Jugoslavije donijela odluku *Non expedit* (»Ne preporučuje se«) 1950., a zatim i *Non licet* (»Zabranjuje se«) 1952., taj je oblik udruženja imao određen uspjeh, posebice na području Bosne i Hercegovine. Više: Miroslav AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, Zagreb, 2013., str. 23–243.

¹⁸ M. AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 252–253.

¹⁹ *Isto*, str. 219–220.

²⁰ Milan SIMČIĆ – Fabijan VERAJA, »Zavod sv. Jeronima nakon Drugoga svjetskog rata (1945–1959)«, *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001)* (ur. J. BOGDAN), str. 359.

²¹ Više: D. TOMAS, *Pet redaka. Rimski dnevnik svećenika Ivana Tomasa 1943. – 1944.*, str. 32–46.

²² Konzistorijalna kongregacija (1588. – 1967.), od 1967. Kongregacija za biskupe.

dušobrižničku službu,²³ koja je dokinuta 1966. godine potpisivanjem Protokola o odnosima između Jugoslavije i Svete Stolice u Beogradu.²⁴

Njime su normalizirani diplomatski odnosi između Jugoslavije i Svete Stolice, prekinuti još 1952. godine, kada je Sveta Stolica zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca proglasila kardinalom. Međutim, do pune uspostave diplomatskih odnosa između dvaju međunarodnih subjekata došlo je tek nakon iscrpnih pregovora i Casarolijeva razgovora s jugoslavenskim predsjednikom Josipom Brozom Titom 1970. godine. Naime, tada je iniciran Titov posjet papi Pavlu VI., koji se ostvario 1971. godine, a predstavljao je prvi službeni posjet Svetoj Stolicu lidera jedne komunističke države.²⁵

Članci pod pseudonimom *Vigilantibus iura* u Hrvatskoj reviji i njihovi odjeci²⁶

Opsežan članak na više od četrdeset stranica, pod naslovom »Hrvati na II. vatikanskom koncilu« objavljn pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, pokazao se prilično kontroverznim, jer je izazvao brojne odgovore i kritike, a kasnije i polemike, kako na stranicama *Hrvatske revije* tako i u brojnim drugim hrvatskim iseljeničkim publikacijama. U inicijalnom su članku, između ostaloga, analizirane ličnosti i karakterne osobine svih članova hrvatskog episkopata te su iznesene kritike spram njihovih nastupa na Drugome vatikanskom koncilu, što je izazvalo najviše reakcija. Naravno, na početku članka uslijedila je kontekstualizacija povijesno-političkih i crkveno-teoloških okolnosti koje su dovele do sazivanja Drugoga vatikanskog koncila, nakon čega su u nekoliko odlomaka u prilično pozitivnom tonu ocrtane karakterne osobine hrvatskih koncilskih otaca. Galeriju hrvatskih koncilskih otaca upotpunjavali su nadbiskupi, biskupi, svećenici i redovnici iz SFRJ, a nešto prostora u članku dobili su i biskupi hrvatskog podrijetla iz raznih dijelova svijeta.

Prigovori na sadržaj članka ponajviše su se odnosili upravo na njegov posljednji odlomak, pod naslovom »Dužnosti Hrvata prema koncilu«, koji po svojoj naravi odudara od ostatka članka. Naime, ondje su izravno ili neizravno upućene kritike aktualnoj vatikanskoj i talijanskoj vanjskoj politici te njihovoj međusobnoj sprezi, zatim vodećim hrvatskim iseljeničkim političkim prvacima te dijelu hrvatskog episkopata i drugim hrvatskim crkvenim prvacima, poput Đure Kokše,²⁷ rektora Zavoda sv. Jeronima.

Živković, braća Torbar i Kljaković stoga su odlučili uputiti niz protuargumenata na određene teze koje su ondje iznesene, pokušavajući ih dekonstruirati. To se u prvom redu ticalo tvrdnji o nedovoljnom zalaganju nekih hrvatskih biskupa na Drugome vatikanskom

²³ Više: Domagoj TOMAS – Loredana FABIJANIĆ, »Hrvatska iseljenička dušobrižnička služba 1962. – 1966.«, *Hrvatska izvan domovine* (ur. Marin SOPTA – Franjo MALETIĆ – fra Josip BEBIĆ), Zagreb, 2015., str. 303–314.

²⁴ Fabijan VERAJA, *Na tragovima svetosti*, Split, 2006., str. 74.

²⁵ M. AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945. – 1980.*, str. 378; Jure KRIŠTO, *Katolička crkva u totalitarizmu 1945. – 1990.*, Zagreb, 1997., str. 51.

²⁶ U ovome se radu ne zadire dublje u prirodu i okolnosti polemike koja se na stranicama *Hrvatske revije* razvila između autora inicijalnoga članka objavljenog pod pseudonimom *Vigilantibus iura* i autora kritičkih osvrtâ na taj članak, već se u prvom redu utvrđuje autorstvo članaka objavljenih pod tim pseudonimom.

²⁷ Đuro Kokša (1922. – 1998.), crkveni povjesničar, dugogodišnji rektor Zavoda sv. Jeronima u Rimu (1958. – 1979.), pomoćni zagrebački biskup (1978. – 1998.).

koncilu u isticanju progona katoličkog klera i vjernika u SFRJ te njihovoj pretjeranoj popustljivosti u pregovorima s ciljem postizanja *modus vivendi* između Svete Stolice i SFRJ. Živković je istaknuo kako ne vjeruje da je ranije »itko od Hrvata tako nepravedno i uvredljivo pisao o Vatikanu«,²⁸ kasnije aludirajući »da će se veoma neugodno osjećati oni naši svećenici izbjeglice, koji su morali napustiti Zavod [sv. Jeronima], nakon novonastale situacije sa Zavodom«. ²⁹ Međutim, u nastavku zaključuje »da ga nije napisao nijedan svećenik, jer ni jedan hrvatski svećenik nije takav ignorant, da ne zna, koja je svrha Zavoda sv. Jeronima u Rimu«. ³⁰

Braća Torbar iznose slične prigovore, ne propitujući izravno autorstvo članka, no već na početku zaključuju da bi od njegova sadržaja i intonacije mogli imati koristi čak i jugoslavenski komunisti, s obzirom na to da bi mogao podijeliti hrvatsku iseljeničku javnost glede iznesenih stavova prema hrvatskom episkopatu i vatikanskoj vanjskoj politici. ³¹

Kljaković u svom osvrtu ponavlja ocjenu braće Torbar da »taj spis ide u prilog današnjim komunističkim vlastodržcima Jugoslavije, prema tome i Hrvatske«, ³² sugerirajući da se »u Rimu znade tko su autori tog članka«. ³³ Također, prigovara Nikoliću zbog uređivačke politike, odnosno uvrštavanja članka koji »ni po svojoj tendenciji ni po svome pogubnom sadržaju« ³⁴ ne pripada *Hrvatskoj reviji*. Ključnom točkom i glavnim uzrokom nastanka članka Kljaković drži nezadovoljstvo autora Kokšinim rektorovanjem u Zavodu sv. Jeronima, odnosno njihovo neuspješno lobiranje za drugoga kandidata, koji nije izabran. ³⁵

Prema Kljakoviću, komentar na članak uslijedio je i u *Slobodnoj riječi*, ³⁶ gdje je sugerirano da autori članka nisu svećenici. ³⁷ Očito je riječ o istome članku, pod naslovom »Za čiju korist«, koji Vinko Nikolić ³⁸ citira u svom pismu Tomasu 12. rujna 1963. godine, s obzirom na to da članak završava zaključkom »da se krug svećenika u emigraciji nikako

²⁸ Mirko ŽIVKOVIĆ, »Odjeci – Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *HR*, vol. 13, br. 4, Buenos Aires, 1963., str. 630.

²⁹ *Isto*, str. 633.

³⁰ *Isto*.

³¹ Josip TORBAR – Stjepan TORBAR, »Odjeci – Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *HR*, vol. 13, br. 4, Buenos Aires, 1963., str. 634.

³² Jozo KLJAKOVIĆ, »Odjeci – Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *HR*, vol. 13, br. 4, Buenos Aires, 1963., str. 636–637.

³³ *Isto*, str. 636.

³⁴ *Isto*, str. 637.

³⁵ J. KLJAKOVIĆ, »Odjeci – Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, str. 638–639. Riječ je o Krešimiru Zoriću, kojega su kao protukandidata Đuri Kokši za mjesto rektora Zavoda sv. Jeronima podržali i mnogi hrvatski biskupi. Više: Domagoj TOMAS, »Odnos Krunoslava Draganovića i Ivana Tomasa«, *Krunoslav Stjepan Draganović – svećenik, povjesničar i rodoljub* (ur. D. TOMAŠEVIĆ – M. AKMADŽA), Sarajevo – Zagreb, 2014., str. 311–340.

³⁶ *Slobodna riječ*, mjesečnik, izlazio u Buenos Airesu od 1956. do 1989. Nestranački orijentiran, iako je ideološki naginjao politici HSS-a. Pokrenuo ga Vlaho Raić i uređivao do 1970., a zatim Vlaho Buško do prekida izlaženja.

³⁷ J. KLJAKOVIĆ, »Odjeci – Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, str. 636.

³⁸ Vinko Nikolić (1912. – 1997.), politički emigrant i publicist, nakon Drugoga svjetskog rata povlači se s vojskom i civilima u Austriju, a zatim kao ratni zarobljenik dospijeva u Italiju, odakle bježi dalje u emigraciju. Od 1947. nalazi se u Argentini, gdje s Franjom Nevistićem uređuje polumjesečnik *Hrvatska* do 1950. Od 1951. s Antunom Bonifačićem pokreće izdavanje časopisa *HR*, a od 1955. to čini samostalno. *HR* pod njegovim uređivanjem ubrzo prerasta u najvažniji i najcjelovitiji časopis hrvatskog političkog iseljništva nakon Drugoga svjetskog rata.

ne slaže s tim i takovim pisanjem i da ono nije niti je moglo poteći iz svećeničkog pera»³⁹. U istom Nikolićevu pismu navedeno je i negodovanje Ive Bogdana⁴⁰ te Ive Lendića⁴¹ na sadržaj članka. Oni su, kako Nikolić prenosi, rekli »da je to provala Balkana, da je to bogomilstvo, da je sigurno pisao neki Hercegovac-Bošnjak«⁴².

Osim negativno intoniranih kritika, članak je u nekim krugovima imao i pozitivne odjeke, primjerice u *Novoj Hrvatskoj* (dalje: *NH*).⁴⁴ Ondje se ističu zasluge *Hrvatske revije*, koja je »neizmjerljivo zadužila hrvatsku javnost, objavivši u pravi čas do sada najdokumentarniji prikaz držanja vodećih katoličkih dostojanstvenika u Hrvatskoj, njihove uloge obzirom na II. Vatikanski Koncil, te pokušaje Beograda, da spletkama i ucjenama utječe na aktivnost i držanje biskupa«. Nadalje, posebno se ističe da je u članku »osudjena vrlo oštro, ali razložno, i ona struja u politici sv. Stolice, koja je najčešće iz talijanskih šovinističkih poriva, spremna trgovati interesima i pravima Hrvata-katolika«, te da je pokazana »opravdana zabrinutost za probitke Crkve i Hrvatske, kojom je pisan taj opširan pregled i kako su točno pogodjene namjere jugo-komunističkog režima«, a naposljetku je dodano da su neki biskupi »sasvim pogrešno shvatili preporuke pape Ivana XXIII. i jednostavno kapitulirali pred svojim protivnicima«.⁴⁵

Također, Nikolić u korespondenciji s Tomasom u jednom od svojih pisama svjedoči o mahom pozitivnim usmenim odcjecima koji do njega dopiru, navodeći »da preko 90% prihvaća i odobrava članak«⁴⁶. Isto potvrđuje i u sljedećem pismu, navodeći da »u velikoj većini ljudi odobravaju« i »sa sadržajem se slažu«.⁴⁷

Nova Hrvatska se u nešto neutralnijem tonu osvrnula na polemiku koja se razvila na stranicama *Hrvatske revije* nakon objave inicijalnoga članka, ističući da je »šteta što hrvatski

³⁹ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 12. rujna 1963.

⁴⁰ Ivo Bogdan (1907. – 1971.), politički emigrant i publicist, predratni istaknuti član Hrvatskoga katoličkog akademskog društva *Domagoj* (dalje: HKAD *Domagoj*), glavni urednik *Luči* 1927. te novinar katoličkog dnevnika *Hrvatska straža* od 1929., a zatim i njegov glavni urednik od 1933. Aktivan u ustaškom pokretu, sudjelovao u pokretanju dnevnika *Hrvatski narod* 1939., a pokrenuo je i tjednik *Croatia* 1941. U vrijeme NDH pokrenuo i uređivao tjednik *Spremnost* 1942., zajedno s Tiasom Mortigijom. Od 1944. nalazio se na čelu Glavnog ravnateljstva za promidžbu NDH. Nakon sloma NDH emigrirao u Argentinu, gdje je nastavio pisati u iseljeničkim publikacijama. Pokrenuo je i uređivao časopis *Studia Croatica* (1960. – 1971.) na španjolskom jeziku, sve do smrti pod do kraja nerazjašnjenim okolnostima, vjerojatno od UDBA-inih atentatora.

⁴¹ Ivo Lendić (1908. – 1982.), politički emigrant, pjesnik, novinar i publicist, u predratnom razdoblju urednik *Luči* i kulturne rubrike *Hrvatske straže*. U vrijeme Drugoga svjetskog rata dopisnik *Hrvatskoga naroda* iz Rima, nakon rata emigrirao u Italiju, a od 1947. živi u Argentini, gdje pokreće i uređuje mjesečnik *Glas sv. Antuna* (1947. – 1955.), u kojem je okupio velik broj hrvatskih intelektualaca.

⁴² U ovom slučaju riječ je o zastarjelom obliku regionalnog određenja Hrvata iz Bosne, a ne o suvremenom nacionalnom samoodređenju bosanskohercegovačkih Muslimana, koji se od 1993. nazivaju Bošnjacima.

⁴³ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 12. rujna 1963.

⁴⁴ *Nova Hrvatska*, časopis, od 1959. izlazi kao mjesečnik u Londonu, a od 1974. kao dvotjednik. Glavni i odgovorni urednik časopisa bio je Jakša Kušan, a drži ga se jednim od najvažnijih i najutjecajnijih izdanja hrvatskog političkog iseljeničtva nakon Drugoga svjetskog rata. Nakon 1990. prestaje izlaziti.

⁴⁵ (UREDNIŠTVO), »Sramotne izjave nekih svećenika – Dokumentarni prikaz »H. Revije« objavljen u pravi čas – Biskupi o »mirotvorcu««, *NH*, god. 6, br. 6 – 7, London, 1963., str. 1–2.

⁴⁶ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 8. rujna 1963.

⁴⁷ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 12. rujna 1963.

katolički publicisti na Zapadu ne raspravljaju više o pitanjima Crkve u Hrvatskoj i time bar donekle nadomjestje prisilnu šutnju u domovini⁴⁸.

Fabijan Veraja⁴⁹ u svojim dnevničkim zapisima bilježi da je sadržaj članka pod pseudonimom *Vigilantibus iura* prilično uznemirio duhove kod visokih dužnosnika Svete Stolice. Naime, državni tajnik Amleto Giovanni Cicognani,⁵⁰ na intervenciju Luigija Bongianina,⁵¹ Veraji je uputio kritiku te poziv »da napusti svaku aktivnost među hrvatskim emigranti-ma«, što je bilo popraćeno, između ostaloga, citatima iz članka »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«.⁵²

Pod pseudonimom *Vigilantibus iura* objavljen je 1964. godine i odgovor na spomenute kritike, također na stranicama *Hrvatske revije*, pod naslovom »*Vigilantibus iura* odgovaraju gg. kriticima«,⁵³ a u istome broju *Hrvatske revije* (2-3, 1964.) objavljeni su i pojedinačni odgovori:

1. »Odgovor g. Mirku Živkoviću«⁵⁴
2. »Odgovor na kritiku gg. Torbara«⁵⁵
3. »Odgovor g. Jozi Kljakoviću«⁵⁶

Iz članka Andrije Lukinovića, naslovljenoga »Bratovština svetog Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama«,⁵⁷ a objavljenoga u zborniku *Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima (1901. – 2001.)* vidljivo je da Kljaković zapravo drži kako iza pseudonima *Vigilantibus iura* stoje Tomas i Draganović. Lukinović to potvrđuje Kljakovićevim rukopisom *Levantinska dijalektika – pismo autorima spisa Vigilantibus iura – Draganoviću i Toma-su*, pronađenom u Arhivu Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima.⁵⁸

To potvrđuje i Josip Đukić u svojim člancima o Kljakovićevoj izvandomovinskoj fazi djelovanja, gdje opsežnim analizama, utemeljenim na izvornoj arhivskoj građi iz Arhiva

⁴⁸ R. J., »Neke refleksije i pitanja uz 4. godišnjicu smrti kardinala Stepinca«, *NH*, god. 7, br. 1-2, 1964., London, str. 4.

⁴⁹ Fabijan Veraja (1923. – 2014.), svećenik Splitsko-makarske nadbiskupije, nakon Drugoga svjetskog rata emigrirao u Rim. U Zavodu sv. Jeronima boravio je od 1947. do 1959., a 1961. primljen je u Kongregaciju za obrede Svete Stolice (preteča Kongregacije za kauze svetaca), dok kasnije obnaša dužnost podtajnika Kongregacije za kauze svetaca (1981. – 1993.).

⁵⁰ Amleto Giovanni Cicognani (1883. – 1973.), talijanski kardinal, državni tajnik Svete Stolice (1961. – 1969.) i dekan kardinalskog zbora od 1972. do smrti.

⁵¹ Luigi Bongianino (1919. – 2003.), talijanski svećenik, biskup od 1968.

⁵² Fabijan VERAJA, *Putovima providnosti: Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu i dušobrižništvo hrvatskih iseljenika u kontekstu Ostpolitik Svete Stolice*, Split – Rim, 2013., str. 218–219.

⁵³ VIGILANTIBUS IURA, »*Vigilantibus iura* odgovaraju svojim kriticima«, *HR*, vol. 14, br. 2-3, Buenos Aires, 1964., str. 286–293.

⁵⁴ VIGILANTIBUS IURA, »Odgovor g. Mirku Živkoviću«, *HR*, vol. 14, br. 2-3, Buenos Aires, 1964., str. 293–298.

⁵⁵ VIGILANTIBUS IURA, »Odgovor na kritiku gg. Torbara«, *HR*, vol. 14, br. 2-3, Buenos Aires, 1964., str. 298–300.

⁵⁶ VIGILANTIBUS IURA, »Odgovor g. Jozi Kljakoviću«, *HR*, vol. 14, br. 2-3, Buenos Aires, 1964., str. 300–306.

⁵⁷ A. LUKINOVIĆ, »Bratovština svetog Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama«, *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001)*, (ur. J. BOGDAN), str. 771–841.

⁵⁸ *Isto*, str. 837–838.

Papinskoga hrvatskog zavoda svetoga Jeronima (dalje: APHZSJ), raščlanjuje njegov odnos prema Nikoliću i pretpostavljenim autorima iza pseudonima *Vigilantibus iura*, Draganoviću i Tomasu.⁵⁹

Ciliga se u svom *Biltenu HDSA* također u više navrata oštro suprotstavljao intonaciji i sadržaju članaka objavljenih pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, služeći se i *ad hominem* napadima na neidentificirane autore. Prvi takav napad na stranicama *Biltena HDSA* uslijedio je već krajem 1963. godine, a prenijela ga je i *Hrvatska zora*⁶⁰ iste godine, o čemu izvještava *Hrvatska revija*.⁶¹ Ipak, kao *spiritus movens* koji stoji iza tih tekstova Ciliga jasno apostrofira Draganovića te skupinu njemu bliskih pojedinaca iz redova svećenstva i katoličkog laikata te Hrvatskoga narodnog vijeća,⁶² kao političke organizacije.⁶³ Tako, primjerice, povodom imenovanja zagrebačkoga nadbiskupa Franje Šepera kardinalom, objavljuje članak u kojemu se na više mjesta obrušava na Draganovića i »vigilantibuse«, hvaleći Šeperovu političku mudrost i držanje tijekom Drugoga vatikanskog koncila.⁶⁴ U istom broju, u rubrici »Političke bilješke«, kontekstualizirajući nove političke okolnosti u hrvatskoj emigraciji povodom konkretne provedbe vatikanske Istočne politike te izbora Jurja Krnjevića⁶⁵ za predsjednika HSS-a⁶⁶ i atentata na obitelj Berislava Đure Deželića,⁶⁷ ponovno upućuje oštre kritike istim adresatima, posebno analizirajući Draganovićevo djelovanje.⁶⁸ Ciligine prozivke sastojale su se od raznih inkriminacija, počevši od toga da je »katoličko-ustaška skupina „Vigilantibus-a“ zbog političke suprotnosti osobi Šepera počela rušiti i autoritet zagrebačke Nadbisku-

⁵⁹ Više: Josip DUKIĆ, »Život i rad Joze Kljakovića izvan Hrvatske (1943. – 1968.)«, *Tusculum*, vol. 1, br. 1, Solin, 2008., str. 181–198; J. DUKIĆ, »Dvije epizode iz života Joze Kljakovića. »Jugoslavenska faza« i kontroverzni članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *Crkva u svijetu*, vol. 46, br. 1, Split, 2011., str. 96–119; J. DUKIĆ, »Odnos Krunoslava Draganovića i Joze Kljakovića«, *120. obljetnica Bogoslovlje*, (ur. Darko TOMAŠEVIĆ), Sarajevo, 2011., str. 215–255.

⁶⁰ *Hrvatska zora*, časopis koji izlazi u Münchenu od 1953., a dugogodišnji mu je urednik Roko Kaleb.

⁶¹ UREDNIŠTVO (Vinko NIKOLIĆ), »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, *HR*, vol. 14, br. 1, Buenos Aires, 1964., str. 97.

⁶² Hrvatsko narodno vijeće, prvotno nastaje u New Yorku 1962., no ne funkcionira u praksi. Stoga je obnovljeno u Torontu 1974., nakon čega počinje ozbiljnije djelovati. Okončalo je aktivnosti uspostavom samostalne i demokratske RH, odnosno Hrvatskoga sabora, kao njezina najvišega pripadajućeg zakonodavnog tijela. Riječ je bila o pokušaju stvaranja krovne organizacije svih hrvatskih iseljeničkih političkih skupina koje su imale za cilj obnovu hrvatske državnosti izvan jugoslavenskih okvira. Međutim, organizaciji nisu pristupili HSS i Hrvatski oslobodilački pokret (dalje: HOP), kao pojedinačno najsnažnije i najrazgranatije političke organizacije. Više: Ivan ČIZMIĆ – Marin SOPTA – Vlado ŠAKIĆ, *Iseljena Hrvatska*, Zagreb, 2005., str. 423–434.

⁶³ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Dr. F. ŠEPER – KARDINAL«, *Bilten HDSA*, vol. 3, br. 10–12 (34–36), Rim, 1964. /1965., str. 6–7.

⁶⁴ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Dr. F. ŠEPER – KARDINAL«, str. 2–7.

⁶⁵ Juraj Krnjević (1895. – 1988.), ministar socijalne politike u vladi Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1925. – 1927.), glavni tajnik (1928. – 1964.) i predsjednik (1964. – 1988.) HSS-a.

⁶⁶ Hrvatska seljačka stranka, osnovana 1904. kao Hrvatska pučka seljačka stranka, od 1920. mijenja ime u Hrvatska republikanska seljačka stranka, a od 1925. u HSS. Nakon Drugoga svjetskog rata djeluje u iseljeništvu, a od 1990. ponovno u RH.

⁶⁷ Berislav Đuro Deželić (1896. – 1982.), diplomat Kraljevine Jugoslavije u Njemačkoj i Južnoj Americi. Aktivist HSS-a, u vrijeme NDH živio povučeno. Nakon Drugoga svjetskog rata nakratko zatvoren, a zatim kao politički emigrant odlazi u Njemačku. Na njega i njegovu obitelj – suprugu i trudnu kćerku, izvršen je neuspješan atentat UDBA-inih agenata 1965. u Düsseldorfu.

⁶⁸ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Političke bilješke«, *Bilten HDSA*, vol. 3, br. 10–12 (34–36), Rim, 1964. /1965., str. 73–91.

pije i suprotstavljati Zagrebu neke provincijalne biskupe, kušajući time izazvati rascjep u hrvatskom svećenstvu i poricati Zagrebu vjersko i nacionalno prvenstvo»,⁶⁹ preko tvrdnji da su »„Vigilantibus-i“, na čelu s prof. Draganovićem, u otvorenoj opoziciji Koncilu kao i novom katoličkom naraštaju i novoj crkvenoj politici u zemlji»,⁷⁰ pa do etiketiranja Nikolića kao »Draganovićeva emisara, tajnika, vigilantibuskog apostola, izdavača i branitelja«. ⁷¹ Sve je kulminiralo Ciliginom optužbom kako ta skupina kontinuirano, još od vremena Hrvatskoga katoličkog pokreta 30-ih godina 20. stoljeća i Drugoga svjetskog rata, namjerava uspostaviti teokratski režim u sklopu hrvatskoga državnog okvira pa stoga pruža i logističku i moralnu podršku raznim emigrantskim gerilskim skupinama nacionalnih revolucionara, koji su u više navrata upadali na jugoslavenski teritorij, bezuspješno pokušavajući izvršiti revolucionarni prevrat i restauraciju hrvatske državnosti.⁷² Jedan od zaključnih odlomaka u njegovu članku »Dr. F. ŠEPER – KARDINAL« najbolje svjedoči o tome: »Danas, pred licem totalne krize komunističkog svijeta uopće i komunističko-velikosrpskog režima u Jugoslaviji na pose, oni sa istim teološko-dogmatskim samo uvjerenjem i sa istom praktičko-političkom sljepoćom smatraju da samo oni mogu naslijediti Tita i njegove komuniste. Na sve druge opozicije, u emigraciji i domovini, oni gledaju kao na svoje „korisne budale“, koji imaju samo jednu funkciju: pripremiti i utrti našim teokratsko-inkvisitorskim „Vigilantibus-ima“ dolazak na vlast. Da ih „liberali“, ustaški ili HSS-ovski u emigraciji ili hrvatsko-komunistički u zemlji, ne bi pretekli u ovom njihovom „zakonitom“ dolasku na vlast, oni se žure da šalju u zemlju „terorističke“ i „revolucionarne“ ekspedicije. Tim ekspedicijama rukovode dokazani udbaški agenti [Miroslav] Varoš⁷³ i [Branko] Orlović,⁷⁴ te najzad ili također udbaški agent ili, što je manje vjerojatno, „samo“ neodgovorni avanturista-hohštapler Geza Pašty,⁷⁵ a sve pod visokom protekcijom prof. [Krunoslava] Draganovića. Kao 1943-45, tako i danas držanje i djelovanje ovih naših slijepaca i diletanata ide u korist Tita i Beograda, Velikosrpskog komunizma. Je li pretjerano nadati se, da će poštteni hrvatski svećenici koji su zalutali u vigilantibuski tor i da će pametni i razboriti katolički

⁶⁹ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Dr. F. ŠEPER – KARDINAL«, str. 3.

⁷⁰ *Isto*, str. 6.

⁷¹ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Političke bilješke«, str. 74.

⁷² Ciliga očito aludira na skupinu predvođenu Božidarom Kavranom (»Kavranova skupina«), koja je na jugoslavenski teritorij ušla 1948., te na skupinu predvođenu Ilijom Tolićem i Josipom Oblakom (»skupina Tolić-Oblak«), koja je na jugoslavenski teritorij ušla 1963. Obje skupine brzo su razotkrivene, a sudionici osuđeni.

⁷³ Miroslav Varoš (1923. – 1975.), rođen u Sarajevu, 1952. odlazi u iseljeništvo u Italiju. Nastanio se u Rimu i aktivirao u Hrvatskom narodnom odboru (dalje: HNO) i blisko surađivao s Krunoslavom Draganovićem. Tijekom 50-ih godina obavljao je dužnost tajnika u HNO-u i urednika *Hrvatske države*, službenog glasila HNO-a. Kasnije došao pod sumnju vodstva HNO-a pa je 1960. isključen. Tada je uz Draganovićevu podršku pristupio Hrvatskom demokratskom odboru (dalje: HDO). S vremenom postaje sumnjiv mnogim obavještajnim službama pa se 1972. odlučuje vratiti u Jugoslaviju. Ondje objavljuje članke u *Slobodnoj Dalmaciji* pod pseudonimom *Miro Vrdoljak*.

⁷⁴ Branko Orlović (1928. – ?), politički emigrant. Nalazio se na čelu HDO-a, koji je nastao odvajanjem nezadovoljnika od HNO-a. Sjedište HDO-a bilo je u Münsteru, gdje je od 1958. izlazio list *Mlada Hrvatska*, kao službeno glasilo HDO-a.

⁷⁵ Géza Pásty/Geza Pašti (1934. – 1965.?), politički emigrant, napustio SFRJ 1952., od 1954. u Australiji. Na početku se aktivirao u HOP-u, a zatim sudjelovao u osnivanju Hrvatskoga revolucionarnog bratstva 1961., te postao njegovim glavnim tajnikom. Od 1963. djelovao u Europi, a UDBA ga je otela 1965. u Nici, nakon čega je doveden u SFRJ i likvidiran na nepoznatom mjestu.

laici u „Hrv. Nar. Vijeću“ najzad učiniti kraj ovoj samo ubijstvenoj aberaciji i okrenuti putem Koncila i Crkve u hrvatskoj, na korist katoličanstva i hrvatstva?»⁷⁶

Ciliga je svoju kritičarsku oštricu brusio i dalje, u narednim brojevima svoga *Biltena HDSA*, doduše u nešto smanjenom obujmu, no držeći se slične terminologije o »katoličkim ustašama«, »vigilantibusima« i Draganoviću.⁷⁷

Iz svega je očito da Ciliga detektira Draganovića kao glavnog autora članaka objavljenih pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, no govoreći o »Vigilantibusima« u množini, jasno je da u tu skupinu svrstava nešto više ljudi, u prvom redu svećenika i katoličkih laika, a u pojedinim dijelovima teksta taj pojam proširuje čak i na sve one koji ne dijele zaključke proizašle iz njegove političke optike. Osim toga, Ciliga je s optužbama išao u krajnost do te mjere da se služio gotovo identičnom terminologijom kao i republička Komisija za odnose s vjerskim zajednicama SR Hrvatske (dalje: KOVZ). Primjerice, Ciliga govori o »katoličkim ustašama«, dok se u dokumentima KOVZ-a te osobe spominju kao »ustaški svećenici«.⁷⁸

U svjetlu korespondencije između Ivana Tomasa i Vinka Nikolića

Nikolićeva ostavština u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (dalje: NSK) sadrži i korespondenciju s Tomasom, iz koje se može mnogo toga saznati o okolnostima nastanka članka »Hrvati na II. vatikanskom koncilu« pa tako i utvrditi njegovo autorstvo, odnosno tko stoji iza pseudonima *Vigilantibus iura*.

Nikolić je tako početkom veljače 1963. godine Tomasu istaknuo kako je »glavna svrha ovoga pisma da Vas zamolim, da mi za slijedeći broj HR napišete članak: HRVATSKA NA DRUGOM VATIKANSKOM KONCILU«, napominjući da »sve treba stići ovamo najkasnije do 15. ožujka ov. g.«⁷⁹

Nakon Tomasova odgovora od 14. ožujka, kojem je priložio i tekst inicijalnoga članka, uslijedio je opsežan Nikolićev odgovor. Iz sadržaja njegova odgovora može se iščitati Tomasov prijedlog da članak ide u nastavcima, no Nikolić je rezolutno prelomio da je njegova »dužnost objaviti članak, u cijelosti i odjednom, pa ma što i tko poslije se bunio, napadao ili inače bilo kakve posljedice izazvalo«, dodajući da će članak »biti objavljen u sv. 2, koji izlazi u lipnju ov. g.«⁸⁰ Uz raspravu o likovnom oblikovanju, mogućim separatima i prijevodima članka, Nikolić otvara i pitanje pseudonima, pokazujući razumijevanje za takav zahtjev, no istodobno tražeći od Tomasa savjet za uredničko opravdanje toga presedana.⁸¹ Naposljetku, jamči povjerljivost i čuvanje tajnosti autora, dodajući: »Bude

⁷⁶ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Dr. F. ŠEPER – KARDINAL«, str. 7.

⁷⁷ UREDNIŠTVO (Ante CILIGA), »Političke bilješke«, *Bilten HDSA*, vol. 5, br. 25-30 (49-54), Rim, 1966.

⁷⁸ Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), KOVZ, kut. 38, Pov. 70/1958., »Izvjешće Zlatka Frida o Zavodu sv. Jeronima Izvršnom vijeću Sabora NRH od 9. 10. 1958.«

⁷⁹ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 6. veljače 1963.

⁸⁰ Članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu« naposljetku je i objavljen u najavljenom broju. Vidi fusnotu 1.

⁸¹ »Znam, članak mora izići, ali Vi ga nemožete potpisati. Vi iza njega moralno stojite, kao integralan Hrvat i Svećenik, kakvim Vas smatram, i kakvog Vas poštivam. Dakle, kako bismo ovo obrazložili? Kako da rečemo, da opravdamo onaj mi, da to ne znači »urednik«, jer Revija je moralno vlasništvo, intelektualno,

li kakvog odjeka i kritike, Vama ću poslati, da Vi priredite odgovor, jer sigurno će neki graknuti».⁸²

Na više mjesta u tom pismu, Nikolić *de facto* Tomasa adresira kao autora članka: »taj će Vaš članak biti objavljen«, »Vama ću ga poslati na korekturu«, »Vi dotle možete sabrati novo gradivo«, »Vi ga ne možete potpisati«, »Vi iza njega moralno stojite«, »Vama ću poslati, da Vi priredite odgovor«;⁸³ dok u nastavku korespondencije na nekim mjestima sugerira da je riječ o više autora s Tomasom na čelu: »Kako se niste, Velečasni, Vi s ostalim piscima malako zamislili u vezi ovoga članka«,⁸⁴ »Da li vi i ostali prijatelji želite i imate što na ovo odgovoriti?«⁸⁵

Korigirani tekst članka pred samu objavu Nikoliću je stigao početkom lipnja 1963. godine.⁸⁶ Tomas je u prvom redu očekivao Kokšin odgovor na članak,⁸⁷ no kako njega nije bilo, kasnije je Ciligu⁸⁸ i Kljakovića⁸⁹ apostrofirao njegovim glasnogovornicima, dok je kratki osvrt iz *Slobodne riječi* odmah prokomentirao riječima da se »na Rajićeve budalaštine nema smisla osvrutati«⁹⁰. Što se tiče ostalih aktera polemike, Živković mu je očito bio potpuno nepoznat, no i u njegovu slučaju špekulirao je o Kokši kao mogućem izvoru informacija, sugerirajući da se njegov osvrt uopće ne objavljuje.⁹¹ Međutim, već je bio

duhovno, vlasnost hrvatskog naroda, i zato branimo hrvatsko stanovište, zalažemo se za naše nacionalne ideale i interese. Mislim, da Vam je jasno, što želim, i to Vas molim. To bi došlo kao bilješka iz Uredništva«, NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 27. ožujka 1963.

⁸² NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 27. ožujka 1963.

⁸³ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 27. ožujka 1963.

⁸⁴ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 26. lipnja 1963.

⁸⁵ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 8. rujna 1963.

⁸⁶ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 3. lipnja 1963.

⁸⁷ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Kad Kokša pošalje »ispravak«, dostavite mi ga: da vidimo šta je htio postići: i kako se dečec vrti kao grah u loncu: jer kuda god krene, slabo će se provesti: a to mu je trebalo da konačno promisli, kako se Hrvatska ne može sramotiti bez posljedica po sramotioce njezine!« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću, Grottaferrata*, 12. listopada 1963.

⁸⁸ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Ovdje je Kokši glavni teološki i pravno-diplomatski i politički savjetnik vječno gladni G. Ciliga, koji je najavio, da će u svojem »Biltenu« odgovoriti »hrvatskoj katoličkoj desnici« na članak HR (komunista Ciliga ne može drukčije ni misliti nego u kategorijama materialističkoga dialektizma, da izvrem red riječi mjesto dialektičkoga materializma!)« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 9. studenog 1963.

⁸⁹ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Naš junački Kokša, kada nije uspio biskupe angažirati u svoju odbranu, ni cijeli episkopat, kako je kanio, ni kakva pojedinoga biskupa, kako bi se kasnije bio zadovoljio, onda je morao posegnuti za slijepcima Ciligom i Kljakovićem, koji obojica ne mare ni za vjeru ni za Hrvatsku, ali – kako je u Kokše golem kapital, novac, za to su oba naša slijepa starca silno osjetljiva, i odatle njihova »odbrana« vjere!« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 1. travnja 1964.

⁹⁰ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću, Grottaferrata*, 12. listopada 1963.

⁹¹ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Što se tiče onoga M. Živkovića, kako sam Vam javio u prijašnjem pismu, ovdje ga nitko ne pozna ni po imenu ni po prezimenu. Njegov odgovor je drzak i višeznačan: po kljakastoj nelogici i drskosti dio o episkopatu, Zavodu sv. Jeronima, 'udruženjašima' i podcjenjivanju emigracije

najavio svoj protuodgovor na njegovu kritiku, ukoliko ju *Hrvatska revija* ipak donese.⁹² Za braću Torbar i Tomas je ustvrdio da su vjerojatno informacije preuzimali od Pavla Jesiha.^{93 94}

Nikolić je u pismima Tomasa otvoreno adresirao autorom odgovora na pristiglu Živkovićevu kritiku: »Naime, ovaj Vaš odgovor previše je opširan, a u novom odgovoru na nove osvrte Vi biste se morali ponavljati.«⁹⁵

Zanimljivo, postojala je inicijativa da se i drugi dio Drugoga vatikanskog koncila obradi putem članka u *Hrvatskoj reviji*, no Nikolić je inzistirao da to ne ide pod pseudonimom, već da bude javno, potpisano,⁹⁶ s obzirom na to da je i Tomas sam istaknuo kako se »ne će morati zalaziti u osjetljivija područja, kao što je to bio slučaj s prvim dijelom Koncila«⁹⁷. Međutim, takav članak ipak na koncu nije nastao.

Nikoliću su nakon prvih kritika Živkovića, braće Torbar i Kljakovića na inicijalni članak stizali i novi odgovori na prve odgovore potpisane pseudonimom *Vigilantibus iura*, i to od Živkovića i Kljakovića. Budući da je Nikolić iz različitih razloga odbio objaviti te odgovore,⁹⁸ Živković se s time pomirio i svoj tekst odlučio objaviti na nekom drugom mjestu,⁹⁹ dok se Kljaković odlučio na konačan prekid suradnje s Nikolićem i *Hrvatskom*

mogao bi Msgr. Kokša biti glavni izvor gradje i savjetovalac forme i stila. Praktično, molim Vas, da postupate ovako: ako ne znate, je li taj Živković stvarna osoba ili kakav pseudonim, nemojte objavljivati njegova 'ispravka', premda ste ga složili!« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 9. studenog 1963.

⁹² U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Kako vidite, ako uvrstite Živkovićev ispravak, imat ćete šta donijeti kao ispravak na ispravak g. Živkovića, kao što je u doba Vukovo bilo 'utuka' i 'utuka na utuke'!!!« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 26. listopada 1963.

⁹³ Pavao Jesih (1890. – 1963.), svećenik Zagrebačke nadbiskupije, aktivni sudionik Hrvatskoga katoličkog pokreta te istaknuti član HKAD *Domagoja* prije Drugoga svjetskog rata. Politički blizak HSS-u, neko vrijeme zatvoren u Lepoglavi u vrijeme NDH. Nakon Drugoga svjetskog rata emigrirao u Austriju, a zatim u Rim, gdje se nastanio u Zavodu sv. Jeronima. Obnašao dužnost glavnog urednika Hrvatskog programa *Radio Vatikana* 1947. – 1955., a zatim ga je zamijenio Ivan Tomas.

⁹⁴ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Draže bi mi bilo da ste mi poslali na uvid reakciju dra Torbara: pretpostavljam, da je Torbar pisao obaviješten od pok. Jesiha koji je umro 31. X. 1963. poslije par dana bolovanja od srčane kapi.« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 9. studenoga 1963.

⁹⁵ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 25. studenoga 1963.

⁹⁶ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 13. rujna 1964.

⁹⁷ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 26. kolovoza 1964.

⁹⁸ Živkovićev odgovor Nikolić je odbio objaviti zbog zastare polemike: »Prošlih mi je dana donio g. Mirko Živković odgovor na odgovore 'Vigilantibus iura'. Odbio sam mu, jer slijedeći svezak izlazi istom u rujnu, dakle će stvar posve zastarjeti. Primio je razlog. Veli, da će na drugoj strani tiskati, ili bar kao posebnu knjižicu.« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 28. veljače 1965. Kljakovićev odgovor Nikolić je odbio objaviti zbog *ad hominem* napada na Draganovića i Tomasa: »Prof. Kljaković mi je bio poslao odgovor, napada je na Draganovića i na Vas, ali sam odbio objaviti, jer ne govori načelno, o predmetu, nego napada dvije čase osobe, koje nigdje nisu figurirale kao pisci diskutiranoga članka. Javio je, da će to preurediti i objaviti drugdje. Inače je tražio, da više ništa njegova ne donosim u Reviji.« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 29. siječnja 1965.

⁹⁹ Nije utvrđeno je li članak zaista objavljen na drugom mjestu.

revijom, a njegov članak pod naslovom »Levantinska dijalektika«¹⁰⁰ nikada nije tiskan, premda je i Kljaković u pismu Nikoliću najavio njegovu objavu.¹⁰¹

Navodno je i Josip Borošak¹⁰² tijekom 1963. godine pokušao objaviti kritiku na članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, no Vilim Cecelja¹⁰³ ga je odbio, kako navodi Tomas u pismu Nikoliću.¹⁰⁴ Neposredno nakon završene polemike na stranicama *Hrvatske revije* 1964. godine Anto Livajušić¹⁰⁵ otkazao je i povjereništvo i pretplatu bez pravog obrazloženja, kako Nikolić navodi u pismu Tomasu,¹⁰⁶ no Tomas je kao moguće razloge naveo njegovu ljutnju »na [Krunoslava] Draganovića i [Dragutina] Kambera¹⁰⁷ i na sve njihove prijatelje, pa osobito na moju malenkost«. ¹⁰⁸ Zanimljivo, Tomas je baš na stranicama *Hrvatske revije* napisao nekrolog Livajušiću 1975. godine.¹⁰⁹

U razgovoru iz 2010. godine i Simčić je, kao suvremenik svih opisanih zbivanja te jedan od idejnih začetnika članka, dao svoje opsežno viđenje situacije oko nastanka i autorstva članka pod pseudonimom *Vigilantibus iura*, potvrđujući Tomasa kao njihova glavnog autora. Simčić tako navodi: »Sama zamisao i prvi nacrt članka djelo je par osoba, poimence Tomasa, Vitezića i Simčića, svakoga sa svojim idejama i doprinosom, ali glavni je autor Tomas. ... U ostvarenju te ideje glavni je autor bio Tomas, a sudjelovali su Vitezić za povijesnu i političku platformu, te Simčić za međunarodna i crkvena pravna pitanja. Nijedan od ostalih spomenutih svećenika nije surađivao, pogotovo ne Zorić niti Draganović. Oni su doduše znali općenito što se priprema, ali nisu surađivali niti su bili u tijeku pisanja tog članka i naših rasprava o temi, tako da je uradak doživio tri ili četiri predloška, a konačno oblikovanje dao je Tomas. Nije bilo dakle točno odgonetanje u krugu rektora Zavoda sv. Jeronima msgr. Đure Kokše i njegovih prijatelja, među njima i slikara Joze Kljakovića i dr. Josipa Torbara, koji su Draganovića smatrali idejnim mentorom članka.

¹⁰⁰ Članak je u izvornom rukopisnom obliku sačuvan u Arhivu Zavoda sv. Jeronima.

¹⁰¹ Više: J. DUKIĆ, »Odnos Krunoslava Draganovića i Joze Kljakovića«, str. 242–253.

¹⁰² Josip Borošak (1915. – 1990.), svećenik Zagrebačke nadbiskupije, iza Drugoga svjetskog rata živio u Italiji te dugi niz godina bio dušobrižnik raseljenih hrvatskih izbjeglica. Od 1963. nosi titulu monsinjora.

¹⁰³ Vilim Cecelja (1909. – 1989.), svećenik Zagrebačke nadbiskupije, u vrijeme Drugoga svjetskog rata obnašao dužnost zamjenika vojnoga vikara oružanih snaga NDH. Od 1944 u Beču vodi podružnicu Hrvatskoga crvenog križa, a nakon Drugoga svjetskog rata postaje politički emigrant i vrši pastoral hrvatskih izbjeglica u logorima. Od 1950. preuzima vođenje Caritas Croata u Salzburgu od Jure Vrdoljaka, a 1951. preuzima od Mirka Čovića uredništvo mjesečnika *Glasnik Srca Isusova i Marijina* u Salzburgu te ga vodi sve do utruća 1968. Dugi niz godina, sve do smrti, sudjeluje u komemoracijama žrtava na Bleiburgu.

¹⁰⁴ U pismu Nikoliću Tomas navodi: »Ne čudi me postupak Borošakov: on je bez kulturnoga formata i sav je u nimbusu svoje 'slave' i 'moći': da Vi čitate, šta on piše protiv Draganovića, Zorića...!!! Ali Cecelja mu je odbio uvrstiti nekakvu 'ogradu' protiv članka u HR!« Vidi: NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 26. listopada 1963.

¹⁰⁵ Anto Livajušić (1903. – 1974.), svećenik Vrhbosanske nadbiskupije, nakon Drugoga svjetskog rata politički emigrant, najprije u Italiji, a poslije u Sjedinjenim Američkim Državama. Politički blizak HSS-u.

¹⁰⁶ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Vinka Nikolića Ivanu Tomasu*, 13. rujna 1964.

¹⁰⁷ Dragutin Kamber (1901. – 1969.), svećenik Vrhbosanske nadbiskupije, urednik *Katoličkoga tjednika* 1926. – 1928., doktorirao 1931. U vrijeme NDH obnašao razne dužnosti pri oružanim snagama, nakon Drugoga svjetskog rata postaje politički emigrant. Dugi niz godina djeluje u Kanadi, preminuo u Torontu. Tomas je u Rimu 1970. objavio knjigu o njegovu životu pod naslovom *Dragutin Kamber. Utrka sa smrću*.

¹⁰⁸ NSK, Ostavština Vinka Nikolića, *Korespondencija Vinko Nikolić – Ivan Tomas, Pisma Ivana Tomasa Vinku Nikoliću*, 26. kolovoza 1964.

¹⁰⁹ I. TOMAS, »Vlč. dr. Anto Livajušić«, *HR*, vol. 25, br. 2, München, 1975., str. 308–310.

Neistinit je također i podatak u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, prema kojem se iza pseudonima kriju Tomas, Draganović i Zorić. Posebno moram naglasiti da je Zorić bio 100 % odan Svetoj Stolic i njenom autoritetu, pomalo i skrupulozan, pa se ne bi bio nikada usudio kritizirati taj autoritet, makar u svojoj duši osuđivao politiku kompromisa.«¹¹⁰

Zaključna razmatranja

Po svemu sudeći, s velikom sigurnošću može se utvrditi da je inicijalni članak »Hrvati na II. vatikanskom koncilu«, objavljen pod pseudonimom *Vigilantibus iura* u *Hrvatskoj reviji* 1963. godine., u najvećem dijelu pisao Tomas, dok su u njegovu oblikovanju sugestijama i redakturom sudjelovali Vitezić i Simčić. Draganović i Zorić, kojima se dosad na nekim mjestima pripisivalo suautorstvo toga članka, sigurno nisu sudjelovali u njegovu pisanju. Sve odgovore na kritike koje su se naknadno pojavile na stranicama *Hrvatske revije* pisao je Tomas samostalno, također potpisan pseudonimom *Vigilantibus iura*. Naravno, i ostali sudionici u oblikovanju inicijalnog članka uglavnom su stajali iza Tomasovih riječi u njegovim odgovorima na kritike Živkovića, braće Torbar i Kljakovića.

Među objavljenim odjecima na članak dominirali su oni negativno intonirani, a od kritičara su se žestinom posebno isticali Kljaković i Ciliga. Ulazeći u izravnu polemiku na stranicama *Hrvatske revije*, Kljaković je naposljetku nezadovoljan trajno prekinuo suradnju s *Hrvatskom revijom*, dok je Ciliga višestruko napadao sadržaj i pretpostavljene autore članka u svome *Biltenu HDSA*. Obojici je zajedničko da su kao glavnog autora članka krivo identificirali Draganovića, dok je Kljaković uz njega izrijekom spomenuo i Tomasa, a Ciliga se pak poslužio raznim etiketama kako bi označio više svećenika emigranata bliskih Draganoviću. Posljednji odjeci nastale polemike protegnuli su se do prve polovice 1965. godine, što je vidljivo u privatnim dopisima njezinih aktera, u prvom redu Tomasa, Nikolića i Kljakovića.

Sammury

WHO HIDES BEHIND PSEUDONYM VIGILANTIBUS IURA

The primary goal of this study is determination of the authorship of the article entitled »Croats on the Second Vatican Council«, which was published in magazine Hrvatska revija [Croatian revue] in 1963. The article was signed by pseudonym Vigilantibus iura, and in the existing literature researchers have proposed several possible authors. Namely, the most common suggestions were Krunoslav Draganović and Ivan Tomas, and some of the researchers assumed that beside them one could include Krešimir Zorić, too. However, present-day state of research revealed that both assumptions were wrong, or at least inadequate.

¹¹⁰ Domagoj TOMAS, »Razgovor s msgr. Milanom Simčićem«, *Obnova – časopis za kulturu, društvo i politiku*, god. 3, br. 4, Zagreb, 2015., str. 42–44.

This article published in 1963 drew a great attention of audience, especially in the emigration circles. Soon after, Hrvatska revija started to publish a vivid discussion based on the statements published in the article. Some of the critics were Mirko Živković, Josip and Stjepan Torbar, and Jozo Kljaković. Unknown Vigilantibus iura has replied to these criticisms, and this debate was finished in 1964, with a special editorial report about it. Yet, it seems that Jozo Kljaković was eager to continue this polemic, but the chief editor of Hrvatska revija, Vinko Nikolić, did not want to prolong it. Therefore, Kljaković has decided to stop his cooperation with Nikolić and Hrvatska revija.

On the other hand, this polemic had its reflection on some other emigrants' publications and private correspondence. Thus, author of this study delivers a brief sketch of contemporary political context, with a stress on the diplomatic relations between the Holy See and Socialist Federative Republic of Yugoslavia; especially regarding the position and role of the Croatian political emigration, since this was crucial factor in the process of these negotiations.

This study is based on the information derived from various relevant archival sources, among which Legacy of Vinko Nikolić – presently kept in the National and university library in Zagreb – certainly stands out. A right combination of methods, relying on the written sources and oral history, finally has revealed that Ivan Tomas was the author of the articles published by the pseudonym Vigilantibus iura.

KEY WORDS: Hrvatska revija, Ivan Tomas, Second Vatican Council, Vinko Nikolić, Jozo Kljacković, Krunoslav Draganović.